

บันทึกข้อความ

กรมประชาสัมพันธ์
วันที่ 63400
วันที่ 18 ก.ค. 63
เวลา 15.56

ส่วนราชการ สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี โทร. ๐ ๒๒๘๓ ๔๗๘๔

ที่ นร ๐๑๑๑/ว ๑๑๖๕

วันที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) ครั้งที่ ๔ ประเด็น “การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและส่งเสริมการใช้ประโยชน์”

เรียน อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์

ด้วยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแจ้งข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) ครั้งที่ ๔ ประเด็น “การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและส่งเสริมการใช้ประโยชน์” รายละเอียดปรากฏตามสำเนาหนังสือสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ นร ๑๑๐๕/ว ๔๓๔๐ ลงวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

นายเจริญ ช่อตระกูล

(นายเจริญ ช่อตระกูล)

ผู้ช่วยปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ นร๐๑๑๑.๐๑/ว ๑๕๔๖

เรียน ผอ.สำนักงาน กส.ปอ. และหัวหน้าหน่วยงาน

เพื่อโปรดทราบ

(นายศิริวัฒน์ อินทร์)

เลขาธิการกรม

๑ ๙ ๕๖.๕๖

๑๖๓/๑
๓๖ ก.ค. ๖๓
๑๓, ๕๐ น.

๑๐๓๖๓
๓๖ ก.ค. ๖๓
๑๐.๓๖ น.

ที่ นร ๑๑๐๕/ว ๔๓ ๔๐

สำนักงานสภาพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
๔๖๒ ถนนกรุงเกษม กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) ครั้งที่ ๔ ประเด็น “การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและส่งเสริมการใช้ประโยชน์”

เรียน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๑/๒๕๖๓ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๓
๒. ข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษาฯ ครั้งที่ ๔

ตามที่ ท่านนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๑/๒๕๖๓ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙) โดยมีศาสตราจารย์กิตติคุณนายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา เป็นประธาน เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นกรรมการและเลขานุการ ดังรายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๑ นั้น

ในการนี้ คณะที่ปรึกษา ได้มีการประชุมหารือ พร้อมทั้งได้จัดทำข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษา ครั้งที่ ๔ ประเด็น “การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและส่งเสริมการใช้ประโยชน์” และได้นำเสนอนายกรัฐมนตรีแล้ว เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๖๓ โดยนายกรัฐมนตรีได้เห็นชอบ และมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาปรับมาตรการตามข้อเสนอแนะดังกล่าวไปดำเนินการ และจัดทำแนวทางที่ชัดเจนต่อไป ดังรายละเอียดปรากฏตามสิ่งที่ส่งมาด้วย ๒

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณามาตรการในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นายทศพร ศิริสัมพันธ์)

เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
กรรมการและเลขานุการ
คณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม
ในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาด
ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ (โควิด-๑๙)

กองยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพและความเท่าเทียมทางสังคม
โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๐-๔๐๘๕ ต่อ ๓๕๓๒๕, ๓๕๐๕ โทรสาร ๐-๒๒๘๒-๔๑๕๘ E-mail : vitphon@nesdc.go.th

คำสั่งนายกรัฐมนตรี

ที่ ๒๑/๒๕๖๓

เรื่อง แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม
ในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19)

เพื่อให้การปฏิบัติงานของศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และสามารถลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ อาศัยอำนาจตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ ๕/๒๕๖๓ เรื่อง การจัดตั้งหน่วยงานพิเศษเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. ๒๕๔๘ ลงวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๓ ข้อ ๒ นายกรัฐมนตรีจึงแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) เพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นทางวิชาการ เสนอแนะแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑) ศาสตราจารย์กิตติคุณนายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา	ประธาน
๒) ศาสตราจารย์กิตติคุณเทียนฉาย กีระนันทน์	รองประธาน
๓) ศาสตราจารย์นายแพทย์นิธิ มหานนท์	กรรมการ
๔) ศาสตราจารย์วุฒิสาร ตันไชย	กรรมการ
๕) รองศาสตราจารย์สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์	กรรมการ
๖) รองศาสตราจารย์วรากรณ์ สามโกเศศ	กรรมการ
๗) พลตรี นายแพทย์เหรียญทอง แน่นหนา	กรรมการ
๘) นายบัณฑิต นิยมถาวร	กรรมการ
๙) นายประสาร ไตรรัตน์วรกุล	กรรมการ
๑๐) นายวีระ อีระภัทรานนท์	กรรมการ
๑๑) นายสมชัย จิตสุชน	กรรมการ
๑๒) เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	กรรมการ
- และเลขานุการ

๑๓) รองเลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้ช่วยเลขานุการ
ที่เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมอบหมาย
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๓

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

นายกฤษฎมมนตรี

วนเลขานุการ ทร.จ.น.ค.ร.
เลขที่รับ 5499
วันที่ 22 ก.ค. 2563
เวลา

วนเลขานุการ ทร.จ.น.ค.ร.
วันที่ 23 54
วันที่ 21 ก.ค. 2563
เวลา 15 30

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โทร. ๐ ๒๒๘๒ ๘๘๒๑

ที่ นร ๑๑๐๔.๑/๕๐๑๖

วันที่ 9 กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ครั้งที่ ๔ ประเด็น "การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและส่งเสริมการใช้ประโยชน์"

กราบเรียน นายกรัฐมนตรี

ตามที่ นายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งที่ ๒๑/๒๕๖๓ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๖๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) เพื่อทำหน้าที่ให้ความเห็นทางวิชาการเสนอแนะแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น

คณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมฯ ได้ศึกษาข้อมูล และเชิญบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิ มาให้ข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วเห็นว่า ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นมาก โดยเฉพาะในช่วงภาวะวิกฤตจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เนื่องจากเป็นช่องทางที่ทุกภาคส่วนใช้เพื่อทดแทนการดำเนินชีวิตแบบเดิม เช่น การทำงานจากบ้าน การเรียนออนไลน์ การสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ เป็นต้น ภาครัฐเองก็ใช้เป็นช่องทางเพื่อส่งความช่วยเหลือให้กับประชาชนในการลงทะเบียนเพื่อรับการเยียวยา อย่างไรก็ตาม มีเพียงผู้มีรายได้ปานกลางขึ้นไปจึงจะสามารถใช้อินเทอร์เน็ต หรือใช้ในคุณภาพที่ดีเพียงพอได้ ในขณะที่โครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ต อาทิ โครงการอินเทอร์เน็ตประชารัฐ โครงการเน็ตชายขอบ (ทรูกั้นดาร์) และโครงการเน็ตห่างไกล (ชนบท) ยังประสบปัญหาความล่าช้าในการเชื่อมต่อสายอินเทอร์เน็ตเข้าถึงบ้านเรือนประชาชน ความแรงของสัญญาณ และค่าบริการที่ยังสูงไปสำหรับผู้มีรายได้น้อย ทำให้ความสามารถในการเข้าถึงของประชาชนระดับล่างยังมีข้อจำกัดอยู่ อีกทั้งความเสถียรของสัญญาณ และความสามารถในการมีเครื่องมือและค่าใช้จ่ายเพื่อรับสัญญาณดังกล่าว ทำให้เกิดข้อขัดขัดหลายประการ ดังตัวอย่างเช่น มีประชาชนจำนวนหนึ่งที่ไม่ถึงการเยียวยาของภาครัฐเนื่องจากไม่สามารถลงทะเบียนผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การสอนออนไลน์มีปัญหาว่าในบางพื้นที่ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียรพอที่จะเรียนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับบางครอบครัวไม่มีอุปกรณ์เพื่อรับสัญญาณ และไม่สามารถป้อนส่วนรายได้มาเพื่อใช้จ่ายเป็นค่าบริการการใช้อินเทอร์เน็ต

ด้วยความสำคัญยิ่งเช่นนี้ ภาครัฐจำเป็นต้องมีนโยบายที่รับประกันการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตให้เป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน ป้องกันปัญหาความเหลื่อมล้ำที่อาจรุนแรงขึ้น คณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมฯ จึงขอเสนอมาตรการ การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและส่งเสริมการใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑. เร่งรัดดำเนินการจัดทำเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงทั่วประเทศอย่างทั่วถึง โดยจัดให้บริการฟรี ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับผู้มีรายได้น้อย นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และ อสม. และให้บริการที่เก็บค่าใช้จ่ายต่ำสำหรับธุรกิจและประชาชนทั่วไป โดยมอบหมายให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นผู้ดำเนินการ ด้วยงบการเงินจากกองทุนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หรือเงินกู้เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากการระบาดของโรคโควิด-19 หรืองบประมาณประจำ

นร. ๖๔๗๕
เข้า 16.43
16 กค ๖๓
ออก ๒๐/๐๗/๖๓
14.57 น.

๒. ให้มีการดำเนินการจัดทำฐานระบบ Big Data เพื่อให้มีข้อมูลที่ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน และมีเอกภาพ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และระดับชาติ ให้พร้อมใช้ในการบริหารประเทศ โดยเป็น การประสานงานของกระทรวงต่าง ๆ และมีสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นแกนกลาง

๓. ให้ศูนย์บริหารสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) และคณะปฏิบัติการที่ เกี่ยวกับการควบคุมโรค วางระบบข้อมูลบนฐานอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ในการวางนโยบายและการปรับนโยบาย ตลอดจน
การเผยแพร่ข้อมูล ความรู้สำหรับหน่วยงานและประชาชน

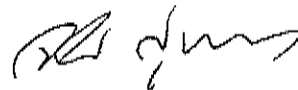
๔. ให้มีการวางแผนและจัดระบบการให้บริการสาธารณสุข และบริการรักษาผู้ป่วยในระยะที่ยังมีความเสี่ยงจากการระบาดของโรค ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตในการทำ telemedicine และการสื่อสาร เพื่อกระจาย การบริการด้านสาธารณสุข ลดความแออัดในโรงพยาบาล เพิ่มคุณภาพ และประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยให้
กระทรวงสาธารณสุข ประสานงานกับหน่วยบริการอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน

๕. ให้มีการจัดหาข้อมูล และวางแผนการจัดการศึกษาในระหว่างที่ยังมีความเสี่ยงจากการระบาด พร้อมทั้งจัดความช่วยเหลือที่จำเป็นในการดำเนินการจัดการศึกษา ภายใต้มาตรการควบคุมโรค และรักษา คุณภาพการศึกษาด้วยการเรียนผ่านสื่อ e-learning โดยให้เป็นบทบาทของกระทรวงศึกษาธิการและ
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดการศึกษา

๖. ให้มีการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการพัฒนาการเกษตร รวมทั้งการผลิต การแปรรูป และ การตลาดผลิตผล โดยการประสานงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ และ
หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(รายละเอียดเพิ่มเติมอยู่ในเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้)

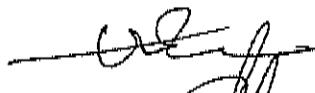
จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา หากเห็นชอบขอได้โปรดมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณารับมาตรการดังกล่าวไปดำเนินการ และจัดทำแนวทางที่ชัดเจน ต่อไป

(ศาสตราจารย์กิตติคุณนายแพทย์จรัส สุวรรณเวลา)

ประธานคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม

ในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19)

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

นายกรัฐมนตรี

๑๐ ก.ค. ๖๓

กราบเรียน นรม. เพื่อโปรดพิจารณา

อ.จ.

๑๓ ก.ค. ๖๓

ข้อเสนอแนะ

คณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์
บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ
ไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ครั้งที่ 4

ประเด็น

“การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำ
ด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและ
ส่งเสริมการใช้ประโยชน์”

เสนอต่อ

นายกรัฐมนตรี

16 กรกฎาคม 2563

ข้อเสนอแนะของคณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์
การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ครั้งที่ 4
“การเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึง
และส่งเสริมการใช้ประโยชน์”

ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ประเทศต่าง ๆ ประสบภาวะวิกฤตจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า อัตราการใช้อินเทอร์เน็ตสูงขึ้นมาก เนื่องจากเป็นช่องทางหนึ่งที่ทุกภาคส่วนใช้ทดแทนการดำเนินชีวิตแบบเดิม เช่น การทำงานจากบ้าน การเรียนออนไลน์ การสั่งซื้อสินค้าออนไลน์ การสั่งอาหารแบบส่งถึงที่ เป็นต้น ภาครัฐเองก็ใช้เป็นช่องทางเพื่อส่งความช่วยเหลือให้กับประชาชนกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ อาทิ การลงทะเบียนเพื่อรับการเยียวยาตามพระราชกำหนดอำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่แสดงถึงความสำคัญของอินเทอร์เน็ตซึ่งนอกจากจะเอื้อต่อการใช้ชีวิตในระหว่างที่ยังมีโรคระบาด ยังจะมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในภาวะ ‘วิถีใหม่’ ในอนาคตหลังจากการระบาดบรรเทาแล้ว โดยคาดว่าจะมีการใช้อินเทอร์เน็ตในรูปแบบใหม่ ๆ ในอนาคตอีกมาก

ด้วยความสำคัญยิ่งเช่นนี้ ภาครัฐจำเป็นต้องมีนโยบายที่รับประกันการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตให้เป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน ป้องกันปัญหาความเหลื่อมล้ำที่อาจรุนแรงขึ้น เพราะมีเพียงผู้มีรายได้ปานกลางขึ้นไปจึงจะสามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้หรือใช้ในคุณภาพที่ดีเพียงพอได้ ในขณะที่ข้อเท็จจริงพบว่าโครงสร้างพื้นฐานด้านอินเทอร์เน็ตและความสามารถในการเข้าถึงการใช้ของประชาชนระดับล่าง ยังมีข้อจำกัดอยู่ ทั้งในด้านความเสถียรของสัญญาณ และความสามารถในการมีเครื่องมือและค่าใช้จ่ายเพื่อรับสัญญาณดังกล่าวทำให้เกิดข้อติดขัดหลายประการ ดังตัวอย่างเช่น มีประชาชนจำนวนหนึ่งที่เข้าไม่ถึงการเยียวยาของภาครัฐเนื่องจากไม่สามารถลงทะเบียนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อขอรับความช่วยเหลือของภาครัฐ การสอนออนไลน์เองก็มีปัญหาว่าในบางพื้นที่ระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่เสถียรพอที่จะเรียนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับบางครอบครัวไม่มีอุปกรณ์เพื่อรับสัญญาณ และไม่สามารถปันส่วนรายได้มาเพื่อใช้จ่ายเป็นค่าบริการการใช้อินเทอร์เน็ต จึงมีความเสี่ยงที่ประชาชนกลุ่มวัยเรียนจะมีพัฒนาการถดถอยจากวิกฤตนี้

หลายประเทศมีนโยบายในการจัดหาเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้กับประชาชน และผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีโอกาสเข้าถึงได้ยาก ให้สามารถเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างถ้วนหน้า สำหรับประเทศไทยภายใต้นโยบายเศรษฐกิจดิจิทัลและนโยบาย “ไทยแลนด์ 4.0” ซึ่งมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมและเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของประเทศให้เข้มแข็งนั้น รัฐบาลได้ดำเนินโครงการเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ตจำนวนหนึ่ง คือ “โครงการอินเทอร์เน็ตประชารัฐ” “โครงการเน็ตชายขอบ (ทุรกันดาร)” “โครงการเน็ตห่างไกล (ชนบท)” แต่การให้บริการยังประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการ รวมทั้งความล่าช้าในการเชื่อมต่อสายอินเทอร์เน็ตเข้าถึงบ้านเรือนประชาชน การให้บริการ ความแรงของสัญญาณ ค่าบริการที่ยังสูงไปสำหรับผู้มีรายได้น้อย ปัญหาเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้มีรายได้น้อยในเมือง และผู้ที่อยู่ในชนบทห่างไกล ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ กลายเป็นข้อจำกัดในการขับเคลื่อนประเทศตามแนวทางการขับเคลื่อนไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัลของรัฐบาล

นอกจากนี้ยังมีปัญหาว่าสำหรับผู้เข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ตก็ยังไม่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุดและอย่างเหมาะสม มีการใช้เพื่อความบันเทิงเป็นหลักหรือกระทั่งใช้ในทางไม่ถูกต้อง

ขณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ได้หารือร่วมกัน และได้จัดทำข้อเสนอการเร่งเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัลและลดความเหลื่อมล้ำด้วยการขยายการให้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงและส่งเสริมการใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารอย่างกว้างขวางในการเพิ่มการรับ-เรียนรู้ สร้างภูมิคุ้มกันตนเอง และเป็นช่องทางให้ภาครัฐสามารถรู้ความต้องการรับความช่วยเหลือและให้ความช่วยเหลือประชาชนเป็นรายบุคคลได้อย่างรวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ นอกจากนี้ในช่วงที่ยังต้องควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 การมีอินเทอร์เน็ตที่ทั่วถึงจะมีส่วนช่วยในการควบคุมและสืบสวนโรคให้รวดเร็วขึ้น และหากให้บริการอินเทอร์เน็ตฟรีกับอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ก็จะมีส่วนช่วยอย่างมากต่อการทำหน้าที่ในการจัดการกับการระบาดของโรคโควิด-19 และให้บริการสาธารณสุขชุมชนอื่น ๆ ที่จำเป็น ในด้านอื่นนั้น การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึงจะช่วยแก้ปัญหาการศึกษาที่ต้องปรับให้เรียนด้วยตนเอง ช่วยครู ช่วยครอบครัว พ่อแม่ แก้ปัญหาทางการแพทย์ ทำให้สามารถให้บริการแพทย์ทางไกล (Telemedicine) ที่จะลดความคับคั่งที่โรงพยาบาล ช่วยด้านการสื่อสารเกี่ยวกับการเกษตร การตลาดออนไลน์ ช่วยการใช้จ่ายเงินทางอิเล็กทรอนิกส์

ข้อเท็จจริงและแนวทางปรับปรุง

1. ครีวเรือนในประเทศไทยจำนวนมากยังไม่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ปัจจุบันครีวเรือนในประเทศไทยจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ โดยเฉพาะครีวเรือนที่มีรายได้น้อย จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครีวเรือน ปี 2562 พบว่า ครีวเรือนที่มีรายได้ต่อปีน้อยกว่า 2 แสนบาท ไม่สามารถเข้าถึงคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ คิดเป็นสัดส่วนครีวเรือนร้อยละ 96.1 ในเขตเทศบาล และร้อยละ 98.1 นอกเขตเทศบาล หรือมีครีวเรือนที่เข้าไม่ถึงคอมพิวเตอร์ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต 10 ล้านครีวเรือนทั่วประเทศ

2. อินเทอร์เน็ตประชารัฐ จากการสำรวจหมู่บ้าน 74,965 หมู่บ้านทั่วประเทศ พบว่า ประเทศไทยมี 44,352 หมู่บ้าน ที่ยังไม่มีโครงข่ายและสัญญาณอินเทอร์เน็ตเข้าถึง รัฐบาลจึงมีมาตรการ “อินเทอร์เน็ตประชารัฐ” ขึ้น โดยแบ่งโครงการออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 โครงการเน็ตประชารัฐ จำนวน 24,700 หมู่บ้าน ใช้งบประมาณ 15,000 ล้านบาท ส่วนที่ 2 โครงการเน็ตชายขอบ (ทุรกันดาร) จำนวน 3,920 หมู่บ้าน ใช้งบประมาณจำนวน 13,614.62 ล้านบาท และส่วนที่ 3 โครงการเน็ตห่างไกล (ชนบท) จำนวน 15,732 หมู่บ้าน ใช้งบประมาณจำนวน 19,674.78 ล้านบาท โดยโครงการเน็ตประชารัฐรับผิดชอบโดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดีอี) ขณะที่โครงการเน็ตชายขอบ (ทุรกันดาร) และโครงการเน็ตห่างไกล (ชนบท) รับผิดชอบโดย กสทช.

3. อินเทอร์เน็ตยังไม่ถึงระดับครีวเรือน แม้ว่าจะมีการกระจายอินเทอร์เน็ตไปในทุกหมู่บ้าน แต่ความครอบคลุมของสัญญาณอินเทอร์เน็ตยังจำกัดอยู่บางพื้นที่ในหมู่บ้าน เนื่องจากจุดกระจายสัญญาณอินเทอร์เน็ต มักจะอยู่ตามที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ศาลาประชาคม วัด หรือผู้นำชุมชน ทำให้ประชาชนหรือครีวเรือนที่อยู่ห่างไกลพื้นที่ดังกล่าวไม่สามารถใช้บริการได้ หรือถึงแม้สามารถใช้บริการได้แต่สัญญาณอินเทอร์เน็ตก็อ่อนเกินไปยากแก่การเข้าถึง ขณะเดียวกันยังมีปัญหาความแรงของสัญญาณในช่วงที่มีผู้ใช้บริการจำนวนมาก รวมทั้งยังมีปัญหาค่าบริการที่ทำให้ครีวเรือนยากจนไม่สามารถเข้าถึงได้ นอกจากนี้ยังมี การต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตไปถึงระดับครีวเรือนในจำนวนที่น้อย ปัจจุบันกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

จึงได้เปิดระบบโครงข่ายแบบเปิด (Open access network) ในโครงการเน็ตประชารัฐ เพื่อให้ผู้ประกอบการเอกชนรายอื่น ๆ นอกจากบริษัททีโอที ที่สนใจเข้าร่วมการเชื่อมต่อสัญญาณ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ค่าบริการอินเทอร์เน็ตถูกลงและการบริการอินเทอร์เน็ตได้ทั่วถึงมากขึ้น แต่การดำเนินการยังสามารถเร่งรัดให้เร็วขึ้นมากกว่านี้ได้

4. ค่าบริการอินเทอร์เน็ต ที่ผ่านมารัฐบาลพยายามส่งเสริมให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ สามารถเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ตได้ โดยไม่เสียค่าบริการหรือด้วยค่าบริการต่ำกว่าภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม นโยบายในลักษณะนี้ไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะรัฐบาลมักเน้นใช้กลไกในการดำเนินการผ่านรัฐวิสาหกิจ ซึ่งมีประสิทธิภาพไม่สูง และต้องการบรรลุเป้าหมาย 2 ประการในเวลาเดียวกัน คือ การให้ประชาชนสามารถเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ต และการพยุงฐานะของรัฐวิสาหกิจ เพื่อลดปัญหาการขาดทุนต่อเนื่อง ซึ่งเป้าหมายสองประการนี้ควรพิจารณาแยกออกจากกัน

5. ประสบการณ์จากต่างประเทศ ในต่างประเทศนโยบายด้านการให้บริการอินเทอร์เน็ตโดยภาครัฐสามารถแบ่งได้อย่างน้อย 3 รูปแบบ กล่าวคือ (1) Wi-Fi ฟรีในพื้นที่สาธารณะ เช่น ประเทศฟิลิปปินส์ มีการติดตั้ง Wi-Fi ฟรีในพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ สวนสาธารณะ พลาซ่า ห้องสมุด สถานที่ราชการ สถานศึกษา โรงพยาบาลและหน่วยพยาบาลชุมชน สถานีรถไฟ ท่าอากาศยานและท่าเรือ เป็นต้น (2) จัดหาบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงให้กับที่อยู่อาศัยในประเทศ (Universal Service Broadband) รูปแบบนี้เกิดขึ้นในสหราชอาณาจักร โดยในปี 2009 รัฐบาลอังกฤษได้ออกกฎหมายให้ทุกพื้นที่อยู่อาศัยต้องสามารถเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงได้ โดยโครงการ Universal Basic Obligation (UBO) for broadband ถือเป็นมาตรการตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social safety net) สำหรับครัวเรือนหรือสำนักงานที่ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วมาตรฐานในราคาที่จับต้องได้ และ (3) โครงการอินเทอร์เน็ตสำหรับผู้มีรายได้น้อย (Internet for underserved) ซึ่งเกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรเช่นกัน โดยโครงการ Universal Basic Obligation (UBO) for broadband ได้กำหนดราคาอินเทอร์เน็ตแบบพิเศษสำหรับผู้มีรายได้น้อย ซึ่งผู้เข้าร่วมสามารถใช้ความเร็วอินเทอร์เน็ต 10 Mbps ในราคาเพียง GBP10.07 (385 บาท) ต่อเดือน ซึ่งถูกกว่าราคาเพดานของ UBO ถึง 4 เท่า โดยผู้ที่มีคุณสมบัติเข้าร่วม คือผู้ที่เข้าร่วมโครงการ Social assistance ของรัฐต่าง ๆ

6. แนวทางการพัฒนาบริการอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ประชาชนมีช่องทางเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง เพิ่มโอกาสในการเรียนรู้และประกอบธุรกิจ สร้างภูมิคุ้มกันตนเอง และเป็นช่องทางให้ภาครัฐสามารถรู้ความต้องการรับความช่วยเหลือ และให้ความช่วยเหลือประชาชนเป็นรายบุคคลได้อย่างรวดเร็วทันต่อสถานการณ์ จึงควรมีการดำเนินการจัดหาบริการอินเทอร์เน็ตที่ไม่มีค่าใช้จ่ายเพื่อให้ประชาชนไทยในเขตชุมชนรายได้น้อยทั้งในเขตเมืองและในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงได้อย่างทั่วถึง สามารถใช้ในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพเดิมและอาชีพใหม่ ทำงานจากที่บ้านและมีความสะดวกในการดำรงชีวิต โดยไม่กระทบกับการให้บริการในเชิงพาณิชย์ของผู้ประกอบการ

1) แหล่งเงินในการดำเนินการอาจใช้เงินจากกองทุนวิจัยและพัฒนากิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมเพื่อประโยชน์สาธารณะ (กทปส.) ซึ่งบริหารจัดการโดย กสทช. หรือกองทุนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งบริหารจัดการโดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หากไม่เพียงพอหรือต้องการความรวดเร็วก็สามารถใช้เงินกู้ตามพระราชกำหนดอำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อแก้ไขปัญหา เยียวยา และฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม ที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พ.ศ. 2563 หรืองบประมาณประจำได้

2) การจัดหาผู้ดำเนินการ อาจเปิดให้ผู้ประกอบการโทรคมนาคม ทั้งผู้ประกอบการในภาคเอกชน และรัฐวิสาหกิจเข้าร่วมแข่งขัน โดยกำหนดสเปก (Specification) ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น ความครอบคลุมพื้นที่ ความเร็วของการเชื่อมต่อขั้นต่ำที่รับประกัน (ซึ่งไม่ควรสูงกว่าบริการเชิงพาณิชย์) และลักษณะทางเทคนิคอื่น ๆ เช่น ระยะเวลา Down time ที่อนุญาตให้เกิดขึ้น โดยไม่กำหนดว่าต้องใช้เทคโนโลยีแบบใด เช่น เทคโนโลยีมีสายเช่น Fiber optics หรือไร้สาย เช่น 4G หรือ 5G แล้วให้ผู้ประกอบการที่เสนอรับเงินอุดหนุนต่ำที่สุดได้สิทธิ์ในการดำเนินการโครงการ กรณีที่รัฐบาลยังต้องการให้รัฐวิสาหกิจมีส่วนร่วม ก็อาจกำหนดให้แต้มต่อในการประมูลแข่งขันแก่รัฐวิสาหกิจดังกล่าว เช่น หากรัฐวิสาหกิจขอเงินสนับสนุนสูงกว่าไม่เกินร้อยละ 5 ของผู้ประกอบการเอกชนที่เสนอขอรับเงินอุดหนุนต่ำที่สุด ก็ให้ถือว่ารัฐวิสาหกิจนั้นได้โครงการนั้นไป

3) การติดตามคุณภาพของบริการ ควรให้หน่วยงานที่บริหารโครงการกันงบประมาณไว้ส่วนหนึ่งเพื่อจ้างที่ปรึกษาให้ติดตามคุณภาพของบริการ โดยหากผู้ให้บริการไม่สามารถทำตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ให้มีระเบียบให้สามารถหักเงินอุดหนุนลงตามอัตราที่กำหนดไว้ในข้อตกลงในการให้บริการ (Service level agreement หรือ SLA)

7. การส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงบริการอินเทอร์เน็ต เพื่อให้การพัฒนาบริการอินเทอร์เน็ตได้ประโยชน์เต็มที่ ควรดำเนินการคู่ขนานกันไปในการพัฒนาสิ่งที่จำเป็นต่อการใช้งาน และการส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์ อาทิ

1) การใช้ประโยชน์ในการจัดการความช่วยเหลือของรัฐ ควรจัดให้มีฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ที่มีข้อมูลประชากรครอบคลุมด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้สามารถรู้ความต้องการรับความช่วยเหลือและให้ความช่วยเหลือประชาชนเป็นรายบุคคลได้อย่างรวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์ ตลอดจนเป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารอย่างกว้างขวางในการเพิ่มการรับ-เรียน-รู้ สร้างภูมิคุ้มกันตนเอง

2) ช่วงที่ยังต้องควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 การมีอินเทอร์เน็ตที่ทั่วถึงจะมีส่วนช่วยในการควบคุมและสืบสวนโรคให้รวดเร็วขึ้น และหากให้บริการอินเทอร์เน็ตฟรีกับอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ก็จะมีส่วนช่วยอย่างมากต่อการทำหน้าที่ในการจัดการกับการระบาดของโรคโควิด-19

3) การปรับบริการด้านสุขภาพสำหรับประชาชน ทั้งการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค และการให้บริการรักษาพยาบาลผู้ป่วย จะกระทำได้ดีทั่วถึงและมีคุณภาพยิ่งขึ้นด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดต่อสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบรรเทาความแออัดที่สถานพยาบาลและโรงพยาบาลต่าง ๆ อันเป็นความจำเป็นสำหรับมาตรการ Social distancing การใช้ Telemedicine และการประสานงานระหว่างบริการระดับต่าง ๆ รวมทั้ง อสม. ในการให้บริการรักษาพยาบาล

4) ในด้านการศึกษาที่ต้องจัดภายใต้ข้อกำหนดควบคุมการระบาด และต้องใช้เวลาเรียนการสอนทางไกล และการเรียนด้วยตนเองของนักเรียนและนักศึกษา มีความจำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และสื่อเพื่อการเข้าถึงแหล่งความรู้ และปรับกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการพัฒนาครูอาจารย์ พ่อแม่ผู้ปกครอง และชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการศึกษา

5) ในด้านการเกษตรที่จะต้องพัฒนาให้ทันสมัย มีประสิทธิภาพ และผลิตภาพเพิ่มขึ้น ตลอดจนการแปรรูปผลผลิต และการตลาดออนไลน์ การสร้างระบบการใช้และจ่ายช่วยการใช้จ่ายเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ จะช่วยในการควบคุมการแพร่เชื้อโรคจากการระบาด และเพิ่มประสิทธิภาพด้านการเงินของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

คณะที่ปรึกษาด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ให้เร่งรัดดำเนินการจัดทำเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงทั่วประเทศอย่างทั่วถึง โดยจัดให้บริการฟรี ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับผู้มีรายได้น้อย นักเรียน นักศึกษา ครูอาจารย์ และอสม. และให้บริการที่เก็บค่าใช้จ่ายต่ำสำหรับธุรกิจและประชาชนทั่วไป โดยมอบหมายให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นผู้ดำเนินการ ด้วยงบการเงินจากกองทุนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม หรือเงินกู้เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมจากการระบาดของโรคโควิด-19 หรืองบประมาณประจำ

(2) ให้มีการดำเนินการจัดทำฐานระบบ Big Data เพื่อให้มีข้อมูลที่ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน และมีเอกภาพ ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่นและระดับชาติ ให้พร้อมใช้ในการบริหารประเทศ โดยเป็นการประสานงานของกระทรวงต่าง ๆ และมีสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นแกนกลาง

3. ให้ศูนย์บริหารสถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) และคณะปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องการควบคุมโรค ได้วางระบบข้อมูลบนฐานอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้ในการวางแผนนโยบายและการปรับนโยบาย ตลอดจนการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้สำหรับหน่วยงานและประชาชน

4. ให้มีการวางแผนและจัดระบบการให้บริการสาธารณสุข และบริการรักษาผู้ป่วยในระยะที่ยังมีความเสี่ยงจากการระบาดของโรค ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ตในการทำ Telemedicine และการสื่อสารเพื่อกระจายการบริการด้านสาธารณสุข ลดความแออัดในโรงพยาบาล เพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยให้กระทรวงสาธารณสุข ประสานงานกับหน่วยบริการอื่น ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน

5. ให้มีการจัดหาข้อมูล และวางแผนการจัดการศึกษา ในระหว่างที่ยังมีความเสี่ยงจากการระบาด พร้อมทั้งจัดความช่วยเหลือที่จำเป็นในการดำเนินการจัดการศึกษา ภายใต้มาตรการควบคุมโรค และรักษาคุณภาพการศึกษา ด้วยการเรียนผ่านสื่อ e-learning โดยให้เป็นบทบาทของกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม รวมทั้งหน่วยงานอื่น ๆ ที่จัดการศึกษา

6. ให้มีการใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในการพัฒนาการเกษตร รวมทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาดผลิตผล โดยการประสานงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพาณิชย์ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง